

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
MENŲ FAKULTETAS
TAPYBOS KATEDRA

RASA GREBENKOVAITĖ

Dailės magistratūros (specializacija – tapyba) studentė

TYLOS POEZIJA

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovas

Doc. Ričardas Garbačiauskas

Recenzentas

Asist.. Remigijus Venckus

Šiauliai, 2007

SANTRAUKA

Bendravimas išlieka aktualus įvairiais gyvenimo tarpsniais ir epochomis. Nuo kūdikystės iki senatvės mes komunikuojame, reflektuojame, keičiamės informacija. Pagal paplitusią sampratą, kalba (garsinė ir rašytinė) yra pagrindinė bendravimo forma. Tačiau kiekvienas žmogaus žvilgsnis, mostas, žingsnis, veiksmas yra prasmingas. Net kiekvienas daiktas kalba apie savo buvimą. Atverti buvimo tiesą yra tikroji kalbos paskirtis. Poetinė kalba - klasikinio vaizdo, daikto reikšmę paverčia jusliškai individualizuota forma. Ji „pateikia vaizdą to, ką mes matome, užmirštant tai, kas pasirodė iki mūsų“ (Cezanne). Mūsų domėjimasis tuo, kas slypi anapus vaizdo - atveria naujas gebėjimo matyti ir girdėti ribas.

SUMMARY

Communication remains the most important matter through all periods of life and all epochs. We communicate, reflect, exchange information since an infancy till an old age. The speech is the main form of communication. Therefore every human's look, step, move, gesture are meaningful. Even every object breaks about its existence. A poetic speech makes the meaning of object and classical picture to turn to tangible individual form. It „brings up the picture of what we see and makes to forget what appeared until up to us“ (Cezanne). Our interest in out of the picture takes us to new limits of seeing and listening.

TURINYS

SANTRAUKA.....	
ĮVADAS.....	3
TEORINIAI DAILĖS KŪRINIŲ KOLEKCIJOS PAGRINDAI.....	
1. ŽMOGAUS PATYRIMAS.....	10
1.1 Žmogaus patyrimo samprata.....	10
2. KĄ MŪSŲ KŪNAI „KALBA“? NEVERBALINIO BENDRAVIMO GALIA.....	
2.1 Neverbalinio bendravimo terija ir įvairovė.....	11
2.2 Neverbalinio bendravimo išraiškos būdas – prisilietimai.....	11
3. KŪNO KALBOS – VAIZDO – ŽODŽIŲ KALBOS BENDRYSTĖ.....	
3.1 Sąveika istorijoje.....	13
3.2 Paveikslų ir poezijos sąlytis.....	14
4. POEZIJA – KURIANTIS ŽODIS.....	
4.1 Poezijos reikšmė.....	15
4.2 Poezijos kalba.....	15
5. PRISILIETIMO IR TYLOS DIDYBĖS PAVYZDŽIAI LITERATŪROJE.....	16
6. SIMBOLIS. SIMBOLIZMAS.....	
6.1 Simbolis.....	17
6.2 Simbolizmo istorija.....	18
6.3 Simbolizmo atstovai.....	18
DAILĖS KŪRINIŲ KOLEKCIJOS ANALIZĖ.....	22
I paveikslas.....	23
II paveikslas.....	24
III paveikslas.....	24
IV paveikslas.....	25
V paveikslas.....	26
VI paveikslas.....	27
VII paveikslas.....	27
VIII paveikslas.....	28
IŠVADOS.....	30
SIŪLYMAI.....	30

LITERATŪRA.....	31
PRIEDAI.....	32

DARBE NAGRINĖJAMA PROBLEMA IR DARBO AKTUALUMAS

Argi šiuolaikinės komunikavimo priemonės, laiko stokos aplinkybės neskatina mūsų komunikuoti per atstumą? Veidai užu televizijos ekranų, žodžiai užu radijo, telefono aparatų, tolimų šalių vaizdai užu žurnalų viršelių...

Ir štai perskaitau teiginį, kad lyta, iš visų juslių labiausiai nesiduoda paverčiama Įrašymo ir transliavimo priemone.* Įdomu. Nesileidžia suklastojama... Gal dėl to neišnyksta fizinio artumo troškimas? Nesvarbu ar su žmogum, ar su mums miela aplinka. Tikriausia kvaila būtų nuvertinti tai, kas materialu – kūniška, norint suartėti su tuo, kas nematerialu – sieliška. Ir mūsų sugebėjimas komunikuoti ribotas. Tokia socialinė tiesa, kad savo trumpu gyvenimu pasidalyti ir palaikyti fizinį ryšį galime tik su keliais žmonėmis ir vienu metu galime būti tik vienoje erdvėje – individualumas visada aukščiau už visuotinumą. Čia ir dabar yra labiau „gyvas“ – „perduodantis jėgą“, nei tas, kuris yra už mūsų lytėjimo ribos.

Mes daug bendraujame žodžių pagalba. Ir kalbame apie viską: „apie traktorius, apie roką, ir apie sūrius, NATO... ir taip užmirštame širdį, kur viskas prasideda ir viskas pasibaigia...“(J.Mekas) Tai gal mes tą širdį užmirštame, nes ignoruojam kitą, tyliojo neverbalinio, bendravimo pusę? Štai tokia tema savo tapybos kolekcijoje norėčiau pakalbėti, o gal ir patylėti kartu su žiūrovu.

Manau, kad daugumos meno šakų paskirtis yra kalbėti apie žmogaus egzistencijos problemas, bent neleisti visuomenei jų užmiršti. Jei kasdieninius rūpesčius ir problemas mes dažniausiai sprendžiame garsiai kalbėdami ir energingai gestikuliuodami, tai aš pasirinkta tema savo tapyboje apie jautriausius mūsų rūpesčius sieksiu kalbėti tyliai, bandydama parodyti ramių, tylių akimirku svarbą mūsų gyvenimuose. Sieksiu ne triukšmingos, atviros, šiek tiek paviršutiniškos miesto rengiamos šventės, bet šventės neorganizuotos, nepastebimos, ramios, užrakintos... tik vienintelės vieno žmogaus švenčiamos...tylint...vienumoje...tylint dviese: tik klausantis, o gal tik stebint, gal siekiant apkabinti, tiesiant ranką, gal artėjant prisiglausti, gal pabučiuoti... Argi ne tylios akimirkos mums brangesnės už griausmingus fejerverkus danguje? R. Tagorė rašo:“ Aš paskandinsiu savo širdies indą į šia tylos valandą; jis prisipildė meilės“. O gal eilėraščių? Tenka sau pripažinti, kad vien tik galvojant apie širdį liečiantį bendravimą – ieškai žodinio atitiktums, žodinės išraiškos. Kaip subtiliai pasirinkti? Eilėraštis, mano požiūriu, turi savybę neanalizuoti gyvenimo, jis pats turi ritmingai plakančią širdį. Ir ar eilėraščius kuria tik poetai? Manau, kad kiekvienas mano darbų

*John Durham Peters „Kalbėjimas vėjams Komunikacijos idėjos istorija“, Vilnius 2004 m. 336 psl.

žiūrovas supras, prisimins bent po kelis savo sukurtus posmus, tik gal neužrašytus ir nepasakytus; „juk ar apkabini moterį ar parašai eilėraščių – tai tas pats“.(Hessè) Ir gerai, kad tu, kurie apkabina yra daugiau nei tu, kurie rašo. Jei paklaustume šiandieną moters ar vyro ką jis rinktųsi: ar šiltą prisilietimą artimo žmogaus ar eilėraščių rinkinį? Pasirinktų abu pasiūlymus. Tik poezija, tikriausia, be veiksmų būtų nieko verta. Kalbant apie moteris, iš jų lūpų tenka išgirsti, kad ne taip jau ir sušildo siunčiami tekstiniai proginiai sveikinimai: „siunčiu tau, brangioji mylimoji šimtą bučinių“. Geriau jau tie bučiniai būtų tikri, ar pagal poreikį materializuotųsi į ką nors labiau apčiuopiamo.

DARBO TIKSLAS: vizualizuoti žmogaus jausmus betarpiškame santykiyje su jį supančia aplinka

DARBO OBJEKTAS: tapybos darbų kolekcija tema “Tylos poezija”

DARBO UŽDAVINIAI: ~išnagrinėti žmogaus prisilietimų prie kito žmogaus svarbą
ir sąsajas su eilėraščių kūrimu
~suformuluoti savitą vaizdo (žmogaus veido, rankų)
perteikimo būdą, stilistinius, koloristinius ir kt. sprendimus
~pasirinkti kūrinio formatą, medžiagas padėsiančius
tinkamai atskleisti darbo tikslus
~darbo eigoje analizuoti ir ieškoti tiksliausių išraiškos būdų

HIPOTEZĖ

Neverbaliniu bendravimu reiškiamas artumas, intymumas įgalina racionalių santykių pakreipti iracionaliu, svajingu literatūriškumu. Taip paveikslas tampa žodžių visuma, ir atvirkščiai, žodžiais mes piešiame vaizdus.

STRATEGIJA

I semestras

1. Temos pasirinkimas
2. Technologijų pasirinkimas
3. Eskizavimas

II semestras

1. Temos medžiagos tyrimas ir analizė (psichologiniu, filosofiniu atžvilgiu, kitų menininkų kūryboje)
2. Etiudų kūrimas
3. Pasirinktos technologijos įgūdžių gilinimas
4. Kolekcijos ½ dalies sukūrimas

III semestras

1. Kolekcijos užbaigimas
2. Pasiruošimas darbų eksponavimui
3. Teorinės dalies pabaigimas

METODOLOGIJA

Magistriniame darbe remiuosi verbalinio ir neverbalinio bendravimo teorijomis, išskirtinai verbalinio – poezijos ir neverbalinio – prisilietimo sinteze.

Nebyli kalba: ženklų kalba, kūno kalba, gestai, balso intonacija, drabužiai, elgesys, mimika, žvilgsnis, prisilietimas, šokis, plojimas.

Poezijos kalba: „poetinio meno kūrinio teksto audinys ypač tvirtas. Iš tikro eilėraštis – tai tektas, prasmės ir skambesio dėka susitelkęs pats savyje ir susijungiąs į neišardomos visumos vienovę“ (Hans – Georg Gadamer „Istorija Menas Kalba“ 167psl.).

Taip pat, kurdama konceptualią darbo dalį, remiuosi įvairių autorių tekstais, kurie, mano manymu, atskleidžia, įrodo temos galimybes:

Albert Camus „Pirmasis žmogus“

„Jaunas, aš reikalaujau iš žmonių daugiau, nei jie galėjo duoti: nenutrūkstamos draugystės, nuolatinio susijaudinimo. Dabar moku reikalauti iš jų mažiau, negu jie gali duoti: *bendravimo be žodžių*. Ir jų jausmai, jų draugystė, jų *kilnūs gestai* išsaugojo mano akyse visą jų stebuklo vertę: absoliutų malonės efektą.“

Hugh Prather

„Jeigu aš tik būčiau...

Pamiršęs ateities didybę

Ir žvelgęs į žolynus ir pastatus,

Ir siekęs *paliesti* tai kas mane supa,

Ir jutęs gaivaus oro dvelkimą

Ir nepaisęs savo paties išipareigojimų,

ir klausęs lietaus barbenimo į stogą,

ir *apkabinęs* žmoną

...ir tai dar nevelu.“

Hesse

„Ar tu apkabini moterį, ar rašai eilėraščių – tai tas pats.“

Rabindranatas Tagorė „Paklydę paukščiai“

„Mažos tiesos žodžiai aiškūs;
didelės tiesos tyla didelė.“

Vaizduojamojo meno plotmėje remiuosi romantizmu, simbolizmu – ženklų ir užuominų kalba; dailininku Marku Šagalu, kuris teigia: “tapyba, kaip ir poezija yra susijusi su dieviškumu; žmonės šiandien tą jaučia lygiai taip pat kaip ir anksčiau“(Herbert Read „Trumpa moderniosios tapybos istorija“). Taip pat Poliu Gogenu, Amedėju Modiglianiu, Gustavu Klimtu, Odilonu Redonu, Kaziu Šimoniu, Čiurlioniu ir kt.

METODIKA

Kūrinio idėjai atskleisti pasirinkta vaizduojamojo meno aliejinės tapybos technika. Naudojamas akriliniu gruntu, retai tik lipoliu, padengtas kartonas, drobė; aliejiniai tapybiniai dažai (LADOGA, MASTER KLASS, GAMMA), skiedikliai, aliejus, lakas.

Norint kūriniai suteikti šiltą, aksominį paviršių, dažų dengimo technologija minkšta, švelni, vengiama aštrių potepių. Kad aiškiau atskleisti kūrinio mintį, spalvinėmis dėmėmis, siluetu, linija koncentruoju žiūrovą ties pagrindiniu darbo objektu. Aplinkai išreikšti skiriu minimalius, ramius spalvos tonus; vengiant vienodumo, monotoniškumo naudoju skaidrią, kelių dengimo sluoksnių tapybą.

REZULTATŲ NAUJUMAS

Šiuolaikiniame modernaus meno pasaulyje nėra populiari grįžti prie tradicinės tapybos. Jei šiuo metu plinta multimedijų idėja, tai tradicinėje tapyboje taip esti stilių maišatis – eklektika. Dėl to meno istorikai ir kritikai dažnai suabejoja net žymiausių dailininkų priskyrimu vienai kuriai nors kryptiai. Eklektikams būdingas noras suderinti teigiamybės skirtingų nuomonių, idėjų, tradicijų. Tai savotiška gudrybė, kurti savitą požiūrį ir savitą stilių menę. Eklektika iš esmės neatnaujina meninio gyvenimo, netiesia naujų kūrybinių vagų. Tačiau bandymas išgauti *naują* dermę iš skirtingų elementų leidžia menininkui, šiuo atveju ir man, užtikrinti originalų žvilgsnį į pasaulį.

Išreikšdama savo požiūrį apie prisilietimų reikšmę šiuolaikinėje visuomenėje interpretuoju, seku minimalistų idėjomis, kad „paprastumas visai nebūtinai tolygus patirties paprastumui“*; A. Modiglianio suapvalintų manieringų linijų ritmika; P. Gogeno žmogaus vaizdavimu grynų lygių spalvų plokštumomis, spalviniu simbolizmu; M. Šagalo sugebėjimu drobės užpildyti nostalgiskomis, skambančiomis, aistringomis formomis; taip pat nelieku abejinga ir lyriškam poetiškam Čiurlionio, K. Šimonio pasaulio suvokimui.

TEORINIS DARBO REIKŠMINGUMAS

Magistro darbe analizuoju prisilietimą, kaip komunikavimo išraišką, kuri po truputi traukiasi iš mūsų internetinio, linijinio ryšio erdvių. Teigiū, kad žodinis – garsinis pasaulis turi išsipildančio – veiksminio žodžio išraišką. Kad *žodis* savy slepia tam tikrą vaizdo simbolį ar ženklą; kad paveikslas – tai tūkstančio žodžių visuma, ir atvirkščiai, kad žodžiais mes kuriame vaizdus.

PRAKTINIS DARBO REIKŠMINGUMAS

Konceptuali tapybos darbų kolekcija „Tylos poezija“, manau, turės įtakos mūsų kiekvieno kameringai erdvei, ją ne tik papuoš, bet ir aktualizuos dėmesį šalia esantiems žmonėms, pagilins tarpusavio ryšius, betarpiškas bendravimas taps efektyvesnis.

* Edward Lucie – Smith „Meno kryptys nuo 1945 – ujų“, R. Paknio leidykla 1996m.

TEORINIAI DAILĖS KŪRINIŲ KOLEKCIJOS PAGRINDAI

1. Žmogaus patyrimas

1.1 Žmogaus patyrimo samprata

Ši studija kyla iš poreikio atlikti objektyvinimą tame didžiajame pažintiniame procese, kurį pagal kilmę galima apibrėžti kaip žmogaus patyrimą. Tai turtingiausias iš patyrimų, kuriais disponuoja žmogus, ir kartu turbūt sudėtingiausias. Kiekvieno už žmogaus esančio daikto patyrimas visada susijęs su koku nors paties žmogaus patyrimu. Žmogus niekada nepatiria ko nors už savęs, kaip nors nepatirdamas savęs tame patyrimo.

Tačiau tai kalbama apie žmogaus patyrimą, pirmiausia rūpi faktas, kad žmogus susiduria, t. y. užmezga pažintinį kontaktą su pačiu savimi. Šis kontaktas tam tikra prasme nuolat yra patyrimiško pobūdžio, toks jis ir kiekvieną kartą, kai užsimezga. Juk šis kontaktas netrunka be pertrūkio, net kai kalbama apie savo „aš“ – sąmonės plotmėje nutrūksta bent miego laikotarpiu. Vis dėlto žmogus nuolat yra pats savimi, todėl ir savęs paties patyrimas koku nors būdu tolydžiai tęsiasi. Jame pasitaiko ryškesnių, be to, daugybė mažiau ryškių momentų, ir visi jie susiklosto į savitą visuminį patyrimą to žmogaus, kuris esu aš pats. Šis patyrimas susideda iš daugelio patyrimų ir sudaro tarsi jų sumą arba veikiau, atstojamąją.

Atrodo, kad fenomenalistinis požiūris pašalina tokią daugelio patyrimų vienovę ir individualiame patyrimo mato tik kompleksą išpūdžių ar jaudinimų, kuriuos protas paeiliui tvarko. Patyrimas tikrai yra kai kas individualaus ir kiekvieną kartą vienintelis ir nepakartojamas, tačiau egzistuoja kai kas, ką, remianti visų empirinių duomenų tolydumu, galima pavadinti žmogaus patyrimu. Patyrimo objektas yra ne laikinas jusliškai patiriamas reiškinys, bet ir pats žmogus, išryškėjantis iš visų patyrimų ir kartu glūdintis kiekviename iš jų (kitus objektus čia praleidžiame).

Taip pat negalime sakyti, kad patyrimas yra vien išpūdžių įgijimas, o toliau lieka jau tik veikla intelekto, formuojančio „žmogų“ kaip savo objektą esamo juslinių duomenų komplekso arba ir kelių tokių kompleksų pagrindu. Žmogaus – to žmogaus, kuris esu aš pats – patyrimas trunka tiek ilgai, kiek trunka tas betarpiškas pažintinis kontaktas, kurio aš esu subjektas, o kita vertus – objektas.*

* Karol Wojtyła „Asmuo ir veiksmas“ Aidai, 1997m., 49psl.

2. Ką mūsų kūnai „kalba“? Neverbalinio bendravimo galia

2.1 Neverbalinio bendravimo teorija ir lytį

Neverbalinė kalba mūsų bendravime yra ne mažiau reikšmingesnė už verbalinę: ji padeda geriau išreikšti norimas mintis. Neverbalinė kalba padeda tada, kai žodžiai nedaro pakankamo efekto.

Neverbalinio bendravimo išraiškos būdai yra šie:

Atviri veiksmai – gestai ir judesiai. Dauguma neverbalinės kalbos veiksnių yra atviri ir lengvai pastebimi. Visi gerai pažįstame gestus ir žinome, kaip turėtume suprasti gestais perduodamą informaciją. Norint teisingai suprasti neverbalinės kalbos elementus, juos būtina išreikšti kontekste.

Kontekste atviri kūno judesiai dažniausiai perduoda tikslią informaciją. Poza ir emocinis kito žmogaus vertinimas taip pat turi sąsajas. Labai tiksliai perduoti informaciją galima rankų gestais.

Paslėpti veiksmai. Paslėptus veiksmus dažniausiai sunku pamatyti, bet jie perduoda daugiau informacijos negu atviri, juos sunku kontroliuoti. Jie perduoda tikslią informaciją, pavyzdžiui, veido raudonavimas, rankų drebėjimas, rankų prakaitavimas. Dažnai veido išraiška pasako, ar žmogus yra malonus, ar nemalonus; ar aktyvus. Ar pasyvus; kontroliuojantis save, ar karštuolis.

Akių kontaktas. Akių kontaktas turi keletą funkcijų. Viena iš jų - pažintinė. Tiesioginis akių kontaktas rodo susidomėjimą ir norą ką nors sužinoti. Bendraujant klausytojas dažniau naudoja akių kontaktą negu kalbėtojas. Akių kontaktas gali reguliuoti pašnekovų sąveikavimą. Žvilgsniu galima nurodyti bendravimo pradžią. Akių išraiška gali parodyti, kaip mes jaučiamės tam tikroje situacijoje. Akys parodo susidomėjimą asmeniu, su kuriuo kalbamės, ar daiktu, kurį apžiūrinėjame. Nustebimas, sumaištis, baimė, pyktis, nusiminimas, laimė, linksmumas geriausia matomas iš akių išraiškos. Kai žmonės kalba, jie naudoja akių kontaktą tam, kad pamatytų, kokią įtaką jų kalba daro klausytojui. Akių kontaktas gali būti naudojamas bendravimui per nuotolį: jei žmonės bendrauja būdami vienas nuo kito per didelį atstumą, jie dažniau žiūri vienas kitam į akis negu būdami arti vienas kito.

Fiziniai duomenys. Fiziniai duomenys yra kūno perduodami pranešimai. Tai fizinis sudėjimas, susitvarkymas, plaukų spalva ir ilgis, odos spalva. Mūsų išvaizda turi didelę reikšmę bendravimui. Patrauklus oratorius(-ė) gali lengviau pakeisti auditorijos nuomonę.

Daiktų įtaka. Daiktai neverbaliniame komunikavime yra svarbūs informacijos perdavėjai. Daug vizualiai gaunamos informacijos sužinoma daiktų dėka, ir tai turi įtakos mūsų bendravimui. Daiktai yra dalis visos aplinkos ir veikia bendravimą. Fizinė padėtis kitų grupės narių atžvilgiu nusako mūsų galimybę veikti kitus.

Artumas. Artumas nusako bendraujančių individų fizinę būklę. Tyrimai parodė, kad žmonės,

sėdintys už stalo šonu, dažniausiai bendrauja dviese. Sėdėdami už stalo galų, bendrauja su grupe. Taigi padėtis už stalo veikia bendravimą. Fizinė padėtis kitų grupės narių atžvilgiu nusako mūsų galimybę veikti kitus.

Balsas. Informaciją gali perduoti ir balso išraiška, pavyzdžiui, juokas, verksmas, šauksmas. Nė vienas iš šių garsų nėra žodžiai, bet iš jų galime labai daug suprasti. Prie balso išraiškos priskiriami ir dažnai kalbėtojų vartojami garsai ir pagalbiniai žodeliai; o, a, matote, žinote, vadinasi, taip sakant, žodžiu ir kt. Jie tarsi papildo tai, ką norima pasakyti.

Išoriniai garsai. Daugelis išorinių garsų gali įvairiai veikti bendravimą. Didelis triukšmas gali trukdyti susikalbėti su žmogumi. Triukšmas veikia bendraujančių žmonių veiksmus. Priklausomai nuo garsų rūšies gali kisti jausmai; nuo nuvargimo iki irzlumo. Pastovus triukšmas gali kenkti sveikatai. Tyrimais nustatyta, kad tyli muzika gali teigiamai veikti darbuotojus ir pagerinti jų darbo rezultatus bei darbo efektyvumą.

Laikas. Laikas turi įtakos bendravimui ir informacijos perdavimui. Prieš atsakydamas į klausimą žmogus padaro pauzę tam, kad pagalvotų ir geriau suformuluotų atsakymą. Kai kuriuos dalykus kur kas lengviau aptarti vakare nei ryte. Suvokus laiko reikšmę, bendravimą galima padaryti efektyvesnį.

Kvapap. Kvapas taip pat perduoda informaciją. Į malonius kvapus mes linkę reaguoti teigiamai, o į nemalonus – neigiamai.

Aplinka. Kai kurie aplinkos efektai gali ypatingai veikti mūsų bendravimą. Įtakos gali turėti spalva ir kambario dydis. Mėlyna ir žalia spalva padeda atsipalaiduoti, sukuria ramią atmosferą. Geltona ir oranžinė spalva padidina žmonių energingumą. *

2.2 Neverbalinio bendravimo išraiškos būdas – prisilietimai

Prisilietimai. Tai vienas ankstyviausių ir paprasčiausių noro bendrauti reiškimo būdų. Kai kuriose šiuolaikinėse kultūrose prisilietimų vengiama. Jie yra savotiški tabu, kadangi neišvengiamai pažeidžia mūsų asmeninę erdvę. Vieni prisilietimai yra suprantami kaip artimumo arba agresijos pasireiškimas, kiti laikomi priimtinais net ir tarp nepažįstamų žmonių. Be to, kiekvienos visuomenės socialiniame gyvenime egzistuoja tam tikros ceremonijos – vedybų, išventinimo, sveikinimosi ir panašiai – kurioms būdingi prisilietimai. Atsižvelgdamas į šią įvairovę, psichologas R. Helsin skiria penkis pagrindinius situacijų, kuriose naudojami prisilietimai, tipus: 1. Funkcinis / profesinis. Tai, pavyzdžiui, gydytojo prisilietimas prie ligonio per medicinos apžiūrą. 2. Socialinis / mandagumo – rankos paspaudimas pasisveikinant. 3. Draugiškas / šiltas – patapšnojimas per petį, apkabinimas. 4. Meilės / intymumo – pabučiavimas. 5. Seksualinis. Kaip matyti, prisilietimais

*[www.vsv.lt / mokymas / VSPM_sveikatos / 1660.html](http://www.vsv.lt/mokymas/VSPM_sveikatos/1660.html) – 17k 2006 m. balandis

dažnai reiškiami teigiami jausmai. Prisilietimas neretai naudojamas prašant pagalbos arba ją suteikiant, atsidėkojant, maldaujant malonės ar panašiai. Psichologiniai stebėjimai rodo, jog į pagalbos prašymą reaguojama labiau, kai prašantysis prisiliečia prie prašomojo. Egzistuoja ir tam tikros lyčių bei socialinio statuso ypatybės, sąlygojančios prisilietimus. Pastebėta, kad vyrai dažniau linkę liesti moteris negu moteris – vyrus. Aukštesnio statuso žmonės dažniau liečia žemesnio statuso žmones negu šie juos. *

Švelnus prisilietimas ar širdingas apkabinimas tinkamoje aplinkoje gali būti veiksmingas būdas sustiprinti mūsų žodžius. Taip kaip tinkamai pasirinktas tonas gali sušvelninti mūsų žodžius, tinkamai parinktas prisilietimas gali juos sušildyti.

Ilgą laiką į odą buvo žiūrima tik kaip į kūno apdangalą, tačiau išsamūs biologijos psichologijos tyrimai išmokė mus žvelgti kitaip. Alan Loy McGinnis – šeimos gydytojas ir rašytojas – teigia: „Daugiau kaip pusė milijono jutiminių nervų eina nuo odos per stuburą iki smegenų. Kaip sensorinė sistema, oda yra svarbiausias kūno organas“. Tai yra pagrindinė priežastis, kodėl švelnūs prisilietimai yra šeimos terapijos dalis. Jais galima padėti žmonėms, kenčiantiems nuo artimų ryšių trūkumo. McGinnis priduria, jog „nuoširdus artimo ryšio išreiškimas per prisilietimą gali padėti suartėti su kitu labiau nei tūkstančiai žodžių“.

„Jei nori būti artimas kitiems, būk atidus bendravimo galiai, glūdinčiai tavo rankose“. –

Alan Loy McGinnis

3. Kūno kalbos – vaizdo – žodžių kalbos bendrystė

3.1 Sąveika istorijoje

3.1.1 Pirmos – rankos

Daugeliui teko bendrauti su žmogumi, kurio kalbos nemokame. Nors tokia situacija būna stresinė ir šiek tiek erzinti, dažniausiai mums pavyksta pasiųsti keletą aiškiai suprantamų pranešimų. Daugiausia susikalbėti pavyksta rodant ir kitaip gestikuliuojant rankomis bei veido išraiškų pagalba. Tai vadinama kūno kalba. Toks buvo pirmasis mūsų protėvių bendravimo metodas.

3.1.2 Antri – piešiniai

Mūsų protėviai tikriausiai pavargdavo vien tik gestikuliuoti rankomis ir rodyti sujaudintas veido išraiškas. Jie norėjo bendrauti aiškesniais būdais. Tad toliau kalbos vystimosi procese atėjo piešinių eilė. Žmonės išmoko perteikti tikslesnę pranešimo reikšmę piešdami piešinius ant žemės ar urvų

*[www.moku.lt / darbai / moku.lt_bendravimas](http://www.moku.lt/darbai/moku.lt_bendravimas) – 72k 2006m. balandis

sienų, turėjo jie dailininko talentą ar ne. Netgi figūrėlės iš pagaliukų, kurias aš piešiu, tikriausiai būtų tikę. Senovės egiptiečiai buvo gana efektyviai įvaldę šią bendravimo formą. Dar iki 3100 m. pr. m. e. jie išvystė sudėtingą piešinių sistemą, žinomą hieroglifų vardu. Šis žodis reiškia „ilustruoti rašmenys“. Pradžioje tai buvo vien tik simboliški piešinėliai, tačiau vėliau įgavo ir konceptualias reikšmes. Pavyzdžiui, simbolis „saulė“ buvo pradėtas vartoti reikšmei „diena“ perteikti, o simbolis „mėnulis“ imtas vartoti ir „nakties“ reikšme.

Tai aiškiai pastūmėjo mus link šiuolaikinės kalbos. Piešinėliai ir simboliai buvo daug išraiškingesni už rankų gestus ir murmėjimą, tačiau jiems piešti reikėjo nemažai laiko. Mums reikėjo kažko efektyvesnio. Ir tada pasirodė finikiečiai.

3.1.3 Žodžiai – tretieji

Jei kada nors domėjotės, iš kur atėjo žodžiai „fonetinė rašyba“ ar „fonetika“, dabar žinote: iš finikiečių („Phoenicians“ – angl.) Šie žmonės iš rytinės Viduržemio jūros pakrantės kartu su graikais padėjo pamatus moderniam alfabetui. Iš jų atėjo žodžiai ir kalbos vystymasis, daugelio laikomas vienu didžiausių istorinių žmonijos pasiekimų. Žodžių tarimas pakeitė piešinių piešimą kaip pirminį komunikacijos tarp žmonių būdą.

Kas yra žodis? Šį klausimą visada užduodavau savo studentams. Tinkamiausi mokinių rasti „žodžio“ sinonimai būdavo „simbolis“ ir „ženklas“. Visados klausdavau „o gal – „paveikslas“?“

3.1.4 Žodinių paveikslų piešimas

Su kitais ir savimi kalbamės žodžiais, tačiau mąstome vaizdais. Pavyzdžiui: jei pasakyčiau žodį „bokštas“, galvoje jūs suformuluotumėte jo paveikslą. Jei pasakyčiau „Eifelio bokštas“, suformuluotumėte dar tiksliau, nebent nebūtumėte matę šio bokšto ar jo nuotraukos. Kalbėdami su kitais daugiausia laiko praleidžiame besikeisdami vaizdais. Mūsų žodynas tampa sudėtingesnis, kai jį papildome žodžiais. Tai lyg pridėti spalvų į dailininko paletę – dabar mes žodžiais galime tapyti išraiškingesnius vaizdus. Sakoma, „paveikslas vertas tūkstančio žodžių“. Geras pasakojimas nutapo tūkstančius paveikslų.*

3.2 Paveikslo ir poezijos sąlytis

Kas sudaro tikrą paveikslo ir poezijos bendrybę? Šiaip ar taip, tokius kūrinius vadinsime „meno“ kūriniiais, leisdami suprasti, kad jiems abiem būdingas betarpiškas dabartiškumas ir ilgalaikiškumas. Literatūros kūrinys, kurį pripažįstame turint literatūrinę vertę, kalba mums įveikdamas visus laiko

* Hal Urban „Žodžių galia“ Dajalita, Kaunas, 2005m.

nuotolius, jei tik suprantame atitinkamą kalbą. Vaizdas, kuris yra meno kūrinys, taip pat turi galią pasiekti mus betarpiškai. Abu tiesiog verčia stabtelėti ir abu leidžia, Kanto žodžiais sakant, primąstyti daugybę neišreiškiamų dalykų.*

4. Poezija – kuriantis žodis

4.1 Poezijos reikšmė

Graikų žodis *poiesis*, kurį atpažįstame mūsų žodyje „poezija“, turi dvigubą prasmę. Šis žodis pirmiausia reiškia „darymą“, taigi gaminimą kažko, ko anksčiau nebuvo. Jis apima ištisą dirbimo sritį, viską, ką vadiname amatu, taip pat tolesnį tokio gaminimo išplėtojimą iki modernaus pramoninio gamybos būdo.

Kartu tas pats žodis *poiesis* turėjo išskirtinę poezijos meno reikšmę. Kurti poeziją tam tikra prasme irgi reiškia daryti. Bet čia turimas omenyje ne vienkartinis atlikimas ir ne vien tik užrašymas. Čia kalbama apie darymą, kuris reiškia tekstą. Jis padaro, kad iš nieko atsiranda ištisi pasauliai ir nebūtis tampa būtimi. Poezija atrodo egzistuojanti tiktai kaip lengvas kalbos dvelksmas ir atminties stebuklas.**

4.2 Poezijos kalba

Poezijos kalba unikali: ji autonomiška, autoteliška ir net narciziška. Poezija – tai kalba, pasakojanti apie save, arba pasakius filosofų žargonu, kalba, pasakojanti apie tai, kas joje pačioje esti anapus jos, apie tai, ką visiškai užmiršta banalioji, kasdieninė – instrumentinė ir techninė – kalba. Poezijoje kalba pagaliau – pagaliau – atsisuka tik į save ir atvirai, didžiuodamasi, žavisi savimi, gėrasi savimi tarsi sakydama: pažiūrėkite, kokia aš graži, kokia laisva, kokia turtinga, kokia laiminga... Kaip tik taip: kai kalbai nerūpi daiktai anapus jos, ji tampa laiminga. Taigi: poezijos ir tik poezijos kalba laiminga, nes ji nieko nebesiekia, nieko nebegeidžia, nebenori nebūti savimi, su sokratiška ironija nusisuka nuo to, kas nebūtų ji pati, nuo nekalbinių daiktų, ir pati tampa daiktu, niekuo nenusileidžiančiu nekalbiniam daiktams. Tikra poezija – tai laimingos kalbos šventė, metafizinis benefisas, kuriame kalba išdrįsta kalbėti tik apie save. ***

- *** Hans – Georg Gadamer „Istorija Menas Kalba“ Baltos lankos, 1999m.
- *** Arvydas Šliogeris „... tokia graži, tokia mirtinga“ info@tekstai.lt 2006 m. balandis

5. Prisilietimo ir tylos didybės pavyzdžiai literatūroje

Kurdama konceptualią darbo dalį remiuosi įvairių autorių tekstais, kurie, mano manymu, atskleidžia, įrodo temos galimybes:

Albert Camus „Pirmasis žmogus“

„Jaunas, aš reikalaudavau iš žmonių daugiau, nei jie galėjo duoti: nenutrūkstamos draugystės, nuolatinio susijaudinimo. Dabar moku reikalauti iš jų mažiau, negu jie gali duoti: *bendravimo be žodžių*. Ir jų jausmai, jų draugystė, *jų kilnūs gestai* išsaugojo mano akyse visą jų stebuklo vertę: absoliutų malonės efektą.“

Hugh Prather

„Jeigu aš tik būčiau...

Pamiršęs ateities didybę

Ir žvelgęs į žolynus ir pastatus,

Ir siekęs *paliesti* tai kas mane supa,

Ir jutęs gaivaus oro dvelkimą

Ir nepaisęs savo paties išipareigojimų,

Ir klausęs lietaus barbenimo į stogą,

Ir *apkabinęs* žmoną

...ir tai dar nevelu.“

Hesse

„Ar tu apkabini moterį, ar rašai eilėraštį – tai tas pats.“

Tomas Arūnas Rudokas

„Jie gyveno tokia maža kambarėlyje, kad kartu valgydami sriubą, *netyčiom susiliesdavo* rankomis, laikančiomis šaukštus. Kuo rečiau valgydavo, tuo dažniau susiliesdavo jų rankos. Galų gale tai tapo šeimynine tradicija – prieš pradėdami valgyti, jie visada *tyčia susiliesdavo* rankomis.“

Antuanas de Sent Egziuperi „Žemė žmonių planeta“

„Ir ko mes verti būdami ramūs?... Taip ir Sezanas, ramus ir nebylus prie savo eskizo, esti neįkainojamo būvio. Jis esti žmogus tikrąja to žodžio prasme tik tada, *kai tyli*, nagrinėja ir sprendžia. Tuomet jam drobėje atsiveria erdvės, platesnės už jūrą.“

„Sielos erdvė, kurioje ji gali išskleisti sparnus, yra tyla“.

Rabindranatas Tagorė „Paklydę paukščiai“

„Pasaulis pabučiavo mano sielą

Su savo skausmu,

Prašydamas atsilipti dainomis.“

„Kokia tavo kalba, o Jūra?“

„Amžino klausimo kalba“.

„Kokia kalba tavo atsakymas, o Dangau?“

„Amžinos tylos kalba“.

„Vesk mane į savo tylos centrą,

Kad mano širdis būtų pilna dainų“.

„Mažos tiesos žodžiai aiškūs;

Didelės tiesos tylą didelę“.

Peter Drucker

„Svarbiausias dalykas bendravime – išgirsti dalykus, kurie nebuvo pasakyti“.

6. Simbolis. Simbolizmas

6.1 Simbolis

Simbolis (lot. *symbolum* < gr. *symbolon*), dailėje – sutartinis ženklas, išreiškiantis tam tikrą sąvoką ar idėją. Paprastai platesnės nei alegorija prasmės. Su ženklinamuoju objektu gali būti susijęs tiesioginiais semantiniais ar sudėtingais asociatyviais ryšiais. Simbolinę paskirtį gali turėti meninio vaizdo detalė (žmogaus, daikto, gyvūno, augalo atvaizdas), kūrinio kompozicijos visuma arba pavienė išraiškos priemonė (spalva, perspektyva, šviesokaita). Simbolizmo turinys priklauso nuo konkrečiame istoriniame laikotarpyje vyraujančių pažiūrų bei kultūros tradicijų. Vienoms epochoms, stiliams, kryptims būdinga simbolinė raiška (griežtai reglamentuota senovės Egipto, ankstyvosios krikščionybės, viduramžių dailėje, individuali ir spontaniška romantizmo, simbolizmo, art nouveau kūryboje), kitoms – konkrečios tikrovės vaizdavimas, simbolių prasmių vengimas (realizmas). Dailės simbolio raidą tyrinėja ikonografija, ikonologija. Dar atvirkštinė perspektyva, liturginės spalvos, spalvų simbolika.*

* Dailės žodynas, Vilnius 1999 m., 384 psl.

6.2 Simbolizmo istorija

Simbolizmas (pranc. symbolisme), menininkų judėjimas, susiformavęs Prancūzijoje XIX a. pab. Kaip realizmo ir impresionizmo priešprieša. Viena iš fin de siècle apraiškų. Dailininkai rėmėsi neoromantizmo, dekadentizmo, estetizmo idėjomis bei akademizmo, art nouveau, postimpresionizmo išraiškos priemonėmis. Kūrybą grindė sinestezijos principu. Siekė vaizduoti tai, kas nematoma – dvasinį pasaulį, jausmus, abstrakčias sąvokas, perteikti mistinį, religinį, kultinį turinį, susijusį su būties paslaptimis. Plėtojo visatos valdovo, mirties, eroso tematiką. Kūriniams būdingi iracionalūs įvaizdžiai, fantastinės vizijos, sapnų reginiai. Simbolizmas atsirado literatūroje: 1886 m. pranc. poetas Jeanas Moreas laikraštyje „Le Figaro“ publikavo simbolistų manifestą, pirmą sykį pavartodamas simbolizmo terminą. Judėjimą prapogavo XIX a. pab. žurnalai „Pleiade“, „Decadent“, „Vogue“, „Symboliste“, „Mercure de France“, „Revue Blanch“. 1891 m. kritikas Albertas Aurier paskelbė penkis simbolizmo principus, pagal kuriuos kiekvienas dailės kūrinys turi būti: 1) idėjinis, nes kūrinio tikslas – idėjos išraiška; 2) simboliškas, nes idėja išreiškiama forma; 3) sintetinis, nes formos ir ženklai pateikiami apibendrintu, visiems suvokiamu būdu; 4) subjektyvus, nes vaizduojamasis objektas svarbus tik kaip subjekto idėjų ženklas; 5) dekoratyvus, nes tikra tapyba privalanti būti dekoratyvi. Žymiausi dailininkai bei grupuotės: Prancūzijoje – Gustave Moreau, Puvis de Chavannes, Odilon Redon (2 pav.), Eugene Carriere, Pont Aveno mokykla, Nabis, rožės kryžiuočiai, Anglijoje – prerafaelitai, Vokietijoje – Arnold Bocklin, Hans von Marees, Šveicarijoje – Ferdinand Hodler, Belgijoje – James Ensor, Norvegijoje – Edvard Munch (4 pav.), Rusijoje – Michailas Vrubelis, Meno pasaulis, Žydroji rožė, Lenkijoje – Jaunoji Lenkija. Lietuvoje simbolizmui priskiriama Mikalojaus Konstantino Čiurlionio tapyba ir grafika, kai kurie Adomo Varno, Petro Kalpoko paveiksai.*

6.3 Simbolizmo atstovai

Dailininkai savo kūriniuose gali vaizduoti dviejų tipų siužetus: realiai egzistuojančius, paprasta akimi matomus daiktus, peizažus, žmones ir įvairiausias neįprastas, išgalvotas būtybes, daiktus bei pozas. Antrojo tipo siužetų dailininkai randa literatūroje, pasakose, mituose, istorijoje, bet daugiausia jų gimsta fantazijoje. Kaip tik paskutiniais XIX a. dešimtmečiais ir amžių sandūroje toks „fantazija mintantis“ menas rado labai daug šalininkų. Tam įtakos turėjo sudėtingos visuomeninės priežastys; daugelis išsilavinusių žmonių išgyveno nusivylimo to meto tikrove jausmą. Jie nežinojo, kaip įveikti visuomeninius prieštaravimus ir stengėsi apsiriboti savo vaizduotės pasauliu. Tokie žmonės išėitės ieškojo įvairiuose fantastiniuose mokymuose, domėjosi

* Dailės žodynas, Vilnius 1999m., 384 psl.

tikėjimais ir tolimų šalių menu, išnykusiomis senosiomis kultūromis. Ten jie rasdavo artimų savo nuotakai paslaptinių, neįprastų, mistinių išraiškų. Savo kūryboje dailininkai vaizdavo sukurtus regėjimus. Šiuose kūriniuose daug neapibrėžtumo, nepagaunamumo, vos vos nuspėjamų minties šuolių. Juose gausu neaiškių užuominų, alegorijų ir simbolių. Pastarieji ir davė pavadinimą visai kryptčiai.

Vieni simbolistai kūrė liūdnius, ilgesingus arba poetiškus paveikslus, primenančius sapnus. Kiti mėgo tapyti niūrias ir šurpias scenas. Simbolistai nukreipė dėmesį į tamsiąsias žmogaus sielos puses. Jų kūryboje sutinkami personažai keistomis raiškiomis pozomis, iškreiptos kaukės, sustingę juodų akių žvilgsniai mirtinai išblyškusiuose veiduose, lemtingų nuojautų ženklai, šlykščios fantastinės būtybės, skeletai, kaukolės ir panašūs motyvai. Išraiškos priemonės simbolistai daugiausia perėmė iš akademinio meno (fotografinis tikslumas, sausa ir nuobodi tapyba) ir iš moderno (ištįsusios figūros, išskidę kontūrai, vienalyčių spalvų plokštumos ir bendras dekoratyvumo siekis).

Prancūzų dailininkai simbolizmu per daug nesižavėjo. Kur kas labiau ši krypttis buvo paplitusi tarp vokiečių dailininkų. Įdomiausi prancūzų simbolistai – fantastinių paveikslų – miražų autorius Odinas Redonas 2 pav. (1840 – 1916) ir sieninės tapybos kūrėjas Pjeras Pjuvi de Šavanas (1824 – 1898). Šių dviejų meistrų paveiksai patrauklūs grynai tapyba. Pavyzdžiui, Pjuvi de Šavanas mėgo santūrius mėlynai pilkus tonus ir paprastas, aiškias formas. Labai garsus jo paveikslas, vaizduojantis Paryžiaus gynėją šv. Ženevjevą, mėnulio užlietą naktį saugančią miestą. Senovės legenda pasakoja, kad V a. hunai, vadovaujami Atilos, grasino sunaikinti Paryžių. Jaunoji Ženevjeva įkvėpė kovai išsigandusius miesto gynėjus. Priešai buvo atblokti, o mergina – paskelbta šventąja Paryžiaus gynėja.

Simbolizmas buvo paplitęs ir Belgijoje, kur Džeimsas Personas (1860 – 1949) ryškiais spalvinėmis gamomis vaizdavo šurpius veidus kaukes, ir Olandijoje, kur Janas Tropas (1858 – 1928) kūrė skausmingų ir liguistų nuotaikų paveikslus. Žmoniškesnis ir suprantamesnis norvego Edvardo Munko (1863 – 1944) menas. Pavyzdžiui, jo paveikslas „Gyvenimo šokis“ pasakoja apie tokius suprantamus dalykus, kaip jaunystė ir senatvė, viltys ir nusivylimai. Dailininkas stengėsi perteikti žmogaus gyvenimo tėkmę, tapydamas mėnesienoje, jūros pakrantėje šokančias moteris, vilkinčias sniego baltumo, ugnies raudonio ir juodais drabužiais.

Gali pasirodyti, kad simbolistai tik epochos problemomis. Šis kupinas nevilties menas nepuoselėjo pažangių visuomeninių ir meninių idėjų. Jis negali patenkinti tokio žiūrovo, kuris mene ieško vien to, kas gražu ir džiaugsminga.

XIX a. pabaigoje meno raida labai įvairi ir sudėtinga. Skirtingos meno kryptys veikė viena kitą ir maišėsi tarpusavyje. Pavyzdžiui, postimpresionistai ir simbolistai galėjo naudoti ir išraiškingas

moderno priemonės. Antra vertus, kai kurių postimpresionistų paveikslams būdingas simbolistinis paslaptiškumas.

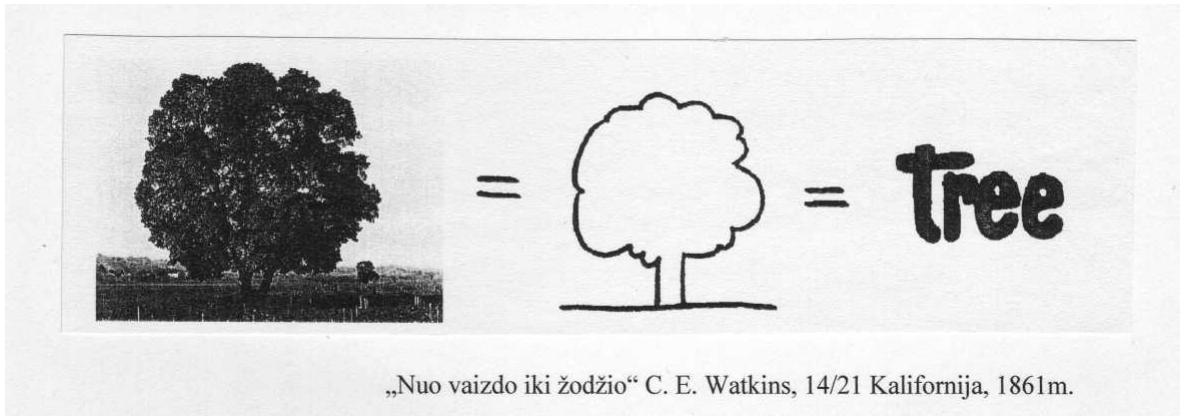
Kitoks, kiek patrauklesnis simbolizmas buvo Skandinavijos šalyse, Rusijoje, taip pat Estijoje. Čia jis susiformavo kaip nacionalinė romantinė kryptis. Ji radosi daug sveikesnėje aplinkoje, remdamasi tėvynės didvyriška praeitimi, stengėsi atgaivinti nuostabų liaudies poezijos pasaulį arba naujai pažvelgti į mylimos tėvynės gamtą. Skandinavijos šalyse peizažinė tapyba pasidarė dekoratyvesnė, gamta paveiksluose vaizduojama sunkiomis oranžinėmis rudens spalvomis. Tarp Skandinavijos dailininkų žymiausias Akselis Galenas – Kalela (1865 – 1931), sukūręs paveikslus suomių liaudies epo „Kalevala“ motyvais.

Rusų dailininkas Nikolajus Rerichas (1874 – 1947) tapė senuosius Rusijos miestus, tolimų protėvių gyvenimo scenas ir ypač dažnai – variagų laivus įvairiaspalvėmis burėmis. Michailas Vrubelis (1856 -1910) vaizdavo keistos kančios apimtus personažus, pavyzdžiui, Lermontovo Demoną. Ilgam į atmintį įstringa nuostabūs Vrubelio herojų veidai tamsiomis degančiomis akimis. Gamta aplink juos vaizduojama dulksvomis dėmėmis ir žėrinčiomis mozaikomis. Šaltame mėlyname fone nutapyta balta trapi Gulbė.

Vienas įdomiausių rusų meninio gyvenimo reiškinių buvo dailininkų draugija „Meno pasaulis“, susibūrusi šalia to paties pavadinimo žurnalo. Ji rengė parodas ir tapo naujų meninių ieškojimų Rusijoje centru. Ši draugija vienijo įvairius dailininkus. Simbolistams juos priskirti galima tik sąlygiškai, nes toli gražu ne visi „Meno pasaulio“ dalyviai buvo su šia kryptimi susiję. Juos vienijo subtilumo ir dekoratyvumo ieškojimai, stilizuotas praeities vaizdavimas. Plačiausiai žinomi „Meno pasaulio“ nariai buvo Aleksandras Benua, Levas Bakstas, Ivanas Bilibinas, Nikolajus Rerichas, Konstantinas Somovas ir kiti. Draugijos nariai ne vien tapė. Daug laiko jie skyrė molbertinei knygų grafikai, scenografijai. Fantastiškai spalvingos dekoracijos ir kostiumai rusų baleto gastrolių po Vakarų Europą metu tapo savitu sektinu pavyzdžiu.

Su „Meno pasauliu“ buvo susijęs ir didysis lietuvių tautos genijus Mikalojus Konstantinas Čiurlionis (1875 – 1911). Paskutiniaisiais kūrybos metais dailininkas dirbo Peterburge, kur ypač artimai bendravo su A. Benua ir M. Dobužinskiu. Būdamas ir kompozitorius, ir dailininkas, tapyboje Čiurlionis sukūrė naują meno kalbą (sonatos, simbolinė kompozicija „Rex“, „Auka“, „Angelo preliudas“ ir kiti darbai). Jo paveiksluose - lyriški gamtos vaizdai ir fantastinės vizijos, stiprus gamtos gyvybingumo bei dvasingumo pojūtis. Nors M. K. Čiurlionio kūryba vaizdų sandaros, jų turinio ir stiliaus bruožais artimai siejasi su simbolizmu bei modernu, ji yra ryškus savitas fenomenas XX a. pradžios dailėje.

* Tiju Vijrand „Jaunimui apie meną“, Kaunas, 2001m.154 psl.

„Nuo vaizdo iki žodžio“ C. E. Watkins, 14/21 Kalifornija, 1861m.

DAILĖS KŪRINIŲ KOLEKCIJOS ANALIZĖ

Prabylant į žiūrovą savo darbų kolekcija „**Tylos poezija**“ teko pačiai prisiminti ir dar labiau įsigilinti kas ir kokia yra kalba. Kalba kasdieninė, kalba techninė, instrumentinė, kalba literatūrinė, analizuojanti ir kalba – nebyli. Pastaroji labiausiai suintrigavo, pasirodė pati aktualiausia. „Tyli veiksmų“ kalba – plati sąvoka. Tai ne tik gestai, mimika, elgesys, žvilgsnis ir prisilietimas, bet ir už mūsų kasdienių darbų ir darbelių slypintys tikslai ir vertybės. Prisispyriau analizuoti, lyginti, spręsti, kuri kalba veiksmingesnė; kiek nesuskaičiuojami išleistų garsų visuma įtakoja mano pasaulį ir kuo aš labiau pasitikiu – pasakytu ar išsipildžiusiu žodžiu? Reikšmingumas bet kokio proceso ar objekto visada lieka egzistuojantis, tik vieni mus labiau magnetina už kitus. Šį kartą „potyrio akimirkos“ man tikresnės už „garsų akimirkas“, gal dėl „tomiškos“ žmogiškos prigimties - noro stebuklą apčiuopiamai paliesti rankomis, gal dėl savo labiau išsivysčiusios vaizdinės atminties – gebėjimo fiksuoti vaizdus geriau už garsus, ar tai sugebėjimo daugiau pamatyti nei išgirsti? Gal mane vis stebina mano odoje slypintys jutiminiai pojūčiai?

Kita susopynusi, neatskiriamai išsivysčiusi tema – vaizdo ir žodžio ryšys. Būtent šia tema diskutuoja Hans – Georg Gadameris „Žodis ir vaizdas – toks tikras, toks esamas“ – ar žodis gali egzistuoti be vaizdo, ir atvirkščiai, vaizdas be žodžio? Jei aš stebiu, gyvenu nebylų veiksmą, tai ar šis mane veikiantis susijaudinimo sukūrys neturi kalbinės išraiškos? Kokia ji būtų?

Neverbalinėje veiksmo kalboje mane ypač jaudina būdingas betarpiškas dabartiškumas ir ilgalaiškumas, netgi paprastame kasdieniniame prisilietime, stabtelėjus galima įžvelgti stebuklo, anapusbės paslėpties. O poezija, manau, būtent ir sugeba kurti tai, ir Kanto žodžiais sakant, tiek vaizdo tiek poezijos bendrystė leidžia „primąstyti daugybę neišreiškiamų dalykų“. Mane domina „ta valandėlė“, kurios niekas nematuoja ir nelaiko nei per trumpa, nei per ilga. Tas vyksmas, vaizdas į kurį žiūrime ir matome, kurį skaitome ir girdime. „Tikrai čia“ atskleidžia paveikslas, eilėraštis, daina. Dažnai paveikslas yra ne kas kita, kaip sustingusi muzika ar žodžiai, todėl savo plėtojamoje temoje renkuosi šitą sintezės žaidimą. Tikiuosi toks mano sentimentalumas pasiteisins, netaps per daug banalus ar tik iliustratyvus.

Siužetinė mano kolekcijos fabula nėra abstrakti anei labai realistiška: erdvė ir figūra, manau, pagrindiniai mano atskaitos taškai. Dominuojantys moterų ir vyrų siluetai, rankų gestai nėra anatomiškai tikslingi, tačiau esantys tiksliaime laike ir erdvėje. Varijavimas figūros ir erdvės santykiais, spalvomis, proporcijomis padeda man susikoncentruoti ties idėjos realizavimu –

žmogaus ir aplinkos tarpusavio komunikavimu. Atsisakydama plačių ekspresyvių potėpių, didesnį dėmesį galiu skirti spalvai. Bet jos taip pat nekuriu ypatingai ryškios ir kontrastingos, paveiklo spalvų vientisumas vienodumas neišbarsto, o koncentruoja, paryškina, pagilina ryšio užuominą. Atsisakydama papildomų aplinkos atributų, konkrečių žmogaus vaizdavimo detalių, figūrą įprasminu kaip talpaus simbolio ir nuorodos į kažką kitą metaforą. Stengiuosi kurti savitą simbolių, ženklų, asociacijų sistemą, remiantis individualia pasaulio pažinimo intuicija, emociniais išgyvenimais. Galvodama apie kūrinį pavadinimus renkuosi nutylėjimą...ir jei žiūrovui pasirodys įdomu, pats atras savitai poetišką žodinę darbo koncepciją.

1 paveikslas 90/120 drobė, aliej. dažai

Darbo kompozicinė struktūra paprasta: mergaitės figūra, kuri išdaigiškai pakėlus akis į erdvę ieško „asmens“, žaismingai liečiančio jos nosytę. Jei vaizdas būtų garsinis, manau tokioje situacijoje nuskambėtų linksmas vaikiškas pasikryžstavimas. Tokiu būdu paveiklo spalvinė asociacija nesukelia rimto įvaizdžio, greičiau primena ryškius animacinių filmukų herojus; naivią mergaitę, mokančią bendrauti su tariamai geraisiais baubukų personažais. Nepažįstamas ryškus šaltai žalias mergaitės pasaulis, kuriame ji yra ta tikroji gyvoji šiltoji būtybė. Pati būdama jau „suaugusi“, kartais ilgiuosi to mokėjimo žaisti, pamatyti erdvėje siluetus būtybių, kurių nėra. Arba prisimenu šešėlių žaismus. Šešėlis gali būti kieno nors tamsusis atspindys, bet taip pat mes galime jį išgalvoti. Kaip debesyse, šešėliuose mes galime pamatyti įvairiausių pavidalų, sugyventi juos, pabendrauti.

Grįžtant prie išdaigiško prisilietimo, spėliuju ar tai nepanašu į tėvų bendravimą su savo ką tik gimusiais kūdikėliais. Kai stebint iš šono tas jų tarpusavio gugenimas, plekšnojimas, švelnus kibinimas atrodo primityvūs, banalūs. Bet tik iš šono. Kai dar nesuprantame žodžių reikšmės, atsiskleidžia nebyliojo bendravimo, tuo metu vienintelio pirmąkart, tyroji galia, kuri gali pravirkdyti ir žilagalvį suaugelį, jei tik švelniai paglosčius jam galvą...

2 paveikslas 90/120 drobė, aliej. dažai

Camus: „Puikiai žinau, kad klystu, kad atsidavimas turi ribas.<...> Tačiau meilei ribų nėra, ir jei galiu viską apglėbti, kas man darbo, kad netvirtai suspaudžiu“.

Visų pirma, kalba eina apie troškimą. Jų yra įvairių: tylių, materialių, piktų, ironiškų. Yra tokių, kurie, kaip sako, gniaužia kvapą - - plačių, nenumaldomų, ekspresyvių, neišsakomų....

Kitaip troškimą galima pavadinti žmogaus vidiniu patyrimu. Bet dažniausiai patyrimą mes suprantame kaip veiksmą. Painu... Tačiau jei kalbant paprastai – manau, tiek troškimas, tiek atliekamas veiksmas turi potyrio bendrumo.

Tuos du aspektus ir bandau sutalpinti paveikslo siužete – berniukas, plačiai išskėstomis rankomis į erdvę, dangų, rūką. Nežinau ką reiškia platus mostas judesio teorijose, man tai atvirumo, priėmimo, noro, siekio ženklas. Egzistencinio pasaulio pažinimo, troškimo išraiška.

Pradėdama nagrinėti temą apie nebyliąją kalbą ir jos ryšį su žodžiu, dėmesį koncentravau ties žmogaus pojūčiu kito žmogaus atžvilgiu. Tačiau dabar atrandau norą analizuoti komunikavimą tiesiog su mus supančia aplinka. Žinau, kad yra „rūšinė“ žmonių grupė, kuri jaučia stipresnį ryšį su gamta nei kiti. Nuo to ar sninga, ar lyja, ar saulė šviečia priklauso jų nuotaika; čia jie „mato“ jiems mojuojančius medžius, besišypsančią mėnesieną, dainuojantį vėją... Jie būtų iš tų, kurie bėgtų pabraidyti po balas, kad patirtų lietaus lašų prisilietimus... ach....ne ne – visi mes esame patyrę norą giliai įkvėpti oro! Ir jei tai reiškia harmoningą ryšį su laiku ir erdve, su meile gyvenimui – tai dažniau tieskime plačiai rankas, ir nesvarbu ar ką tvirtai suspausime!

3 paveikslas 90/120 drobė, aliej. dažai

Nebūtinai... nereikia važiuoti, pirkti bilietų, kad pamatytum gražiausią pasaulio vaizdą. Gali sėdėti parimęs vienoje vietoje, gulėti sukryžiuavęs rankas ir kojas, ir švilpauti sau... Žemė pati apsuka tave aplink savo ašį. Tau tereikia stebėti, taip kaip stebi besikeičiantį vaizdą važiuodamas mašina, kildamas lėktuvu... Dangų gali stebėti bet kuriuo paros metu. Ach, štai saulė virš horizonto, už horizonto... Tačiau tik naktį mes pamatome žvaigždes, begalybę jų... ar begalybę jose. Kažkaip keista, kad žiūrint į priekį, gali pamatyti tolius, platumas, bet pakėlus akis į viršų – toliai tampa

neaprèpiami. Tuomet dar kartą atsidusti, atsisèdi ir makaluoji kojomis „ant to“ pasaulio krašto. Arba nepastebi kaip nūneri į begalybės gilumą...

Kūrinio idėja slypi dangaus spalvoje. Tik „išplauti“ minkšti tonai formuoja dviejų žmonių siužetinius siluetus. Manęs klausia: „ar jie po vandeniū?“ Atsakau, kad ne, po dangum. Atsisakydama kontrasto, šiuo atveju – baltos spalvos, atsisakyčiau ribos, kurioje kūnai prarastų svorį visiškai pasinertų į tamsos gilumą. Vengiu to, noriu išlaikyti juos paprastais mirtingaisiais – tik svajotojais.

Kodėl jie du? Nes smagu atrasti bendrą ryšį, kai esi ne tik tu ir dangus, bet ir tu, jis/ji ir dangus. Ir kiek čia mūsų, pakeliančių akis į žvaigždes vienu metu?

4 paveikslas 90/120 kart., aliej. daž.

Sniego žmogus leidžiasi apkabinamas mėnulio dukters. Nebuvimas ir buvimas savimi.

Kiek kartų apkabinimas sukuria panašias, o gal visai priešingas asociacijas. Sakysite, kad apkabinime nėra jokios poezijos, tai tas pats kaip paplekšnoti delnu stalo paviršiumi, pasikišti knygą po pažastim... Dėl negyvo objekto nemokėjimo virsti subjektyviu tokie sulyginimai netinka. Palyginimas, manau, kaip lytos receptorius, „išlavėja“ nuosekliai besidomint prisilietimo prasmėmis. Apkabinimas nėra mandagumo, profesinio funkcionalumo ženklas, jis peržengia kitas, neoficialias, individualias, intymias mūsų asmens erdves. Apkabinimo viduryje nebelieka savisaugos, netikrumo erdvių, būdamas savimi prisileidi arti tai, kas neesi tu. Veiksmas, tetrunkantis vos kelias sekundes, atveria vidinę tylą...“Suskaičiuokite vidinėje tyloje žodžius, ir tai bus poezija“.(G. Kazlauskaitė)

Paveikslo spalvinė gama minimali, organiška, artima sapnų daugiasluoksniškumui. Čia „sniego žmogus“ gali virsti kalnų papėdėm, o „mėnulio dukra“ – miegančios mergaitės įvaizdžiu. Svarbu, kad stebintis žiūrovas, atsisakęs stabilios savo matymo pozicijos, galėtų atrasti sau ir kitiems netikėtų paveikslo rakursų. Viliuosi, kad tik malonių...

5 paveikslas 90/120 drobė, aliej. daž.

„... būtų puiku parašyti
eilėraščių apie rausvą ausį.
ne taip, kad žmonės sakytų,
na ir temą jis išsirinko.
mėgindamas išsiskirti,
bet taip, kad niekas net nenusišypsotų.
taip, kad jie suprastų mano skelbiamą misteriją....“

Zbigniew Herbert „Rausva ausis“

Taip iš nieko atsiranda kažkas, iš „nesąmonės“ – „sąmonė“, iš tylos – garsas.

Prisimenu *dada* krypties atstovus, kurie mėgėdavosi „Įprasmindami“ be jokios minties leidžiamus skiemenis, ritmingai dėstydami juos kaip eilėraščių posmus; kaip suplėšius popieriaus skiauteles leisdavo „vėjams“ juos sudėlioti į kompozicinius „paveikslus“... Tyla kartais gali neturėti jokios dogmos, egzistuoti savaime ir atrodo, neturėti jokios paskirties. Manau, kartais reikia atsisakyti rūšiavimo, klasifikavimo, sistemų kūrimo ir priimti tai kaip reiškinį, nenaudojant jokios prievartos išmokti žaisti su tyla, kaip žaidžiami sportiniai žaidimai, šokami draugystės rateliai.

Yra tyla, kurioje būni vienas ir yra kitas potyris esant joje dviese. Du žmonės vaizduojami geltonai žaismingame paveiksle. Jie, jei nežiūrint į visumą, gali egzistuoti kaip du skirtingi vienetai. Tačiau neišvengiamai vienas iš jų profiliu stovi priekyje, kitas – profiliu už jo nugaros. Skiriantis atstumas tarp jų yra mistiškai mažas. Tokioje situacijoje galima prisiminti potyrius stovint priekyje, užimant pirmojo pozicijas ir visiškai kitą jausmą, kai stovi už kažkieno aukštesniojo nugaros. Erdvę formuoju švelniai pereinančią iš tamsesnės geltonos į ryškesnę, šviesesnę, kaip šiek tiek bauginantį „ėjimą“ į kažko nežinomo gilumą. Žmonių siluetai ir jų ausytės nėra visiškai rausvos spalvos ir atsisakiau planuoto jų (ausyčių) akcentavimo. Taip, galbūt siluetai yra šiek tiek „Įtempę ausis“, - bet ką jie ten „žaidžia“, palieku spręsti žiūrovui...

6 paveikslas 90/120 kart., aliej. daž.

Tai pats tyliausias paveikslas, mano požiūriu. Teko pasidomėti kaip kiti menininkai vaizduoja tylą. Pati ryškiausia ir daugiausia asociacijų kelianti - Čiurlionio „Tylos“ kompozicija. Faktas tas, kad kaip ir daugelis, Čiurlionis tylą vaizduoja gamtos pagalba. Kadangi mano pasirinktoje temoje dominuoja žmogaus santykis aplinkoje – aš vaizduoju žmogų. Įdomu tai, kad vaizdavimo erdvę renkuosi ne kamerinę patalpų aplinką, bet rytą ar vakarą atviroje erdvėje. Manau, kad mažų, uždarų patalpų erdvė mus slegia, verčia jaustis vienišais, ribotais:

„<...> ne jiems bendravimas su dievu,
Taip, kaip kitiems nustatyta,
Tarp keturių sienų, už uždarų durų.
Ne kartą buvau liudininkas,
Jų maldų vienišų
Tekant saulei,
Prie Padmos vandenų...“

R. Tagorė

Vaizduojamajame paveiksle žmogaus veidas susitapatinęs su aplinka. Ruda gili sodri spalva persismelkusi; tik akys išlikusios budrios ir šviesios, konkuruoja su paveikslo viršutiniu horizontu. „Sluoksniuotas“ tamsos perėjimas į šviesą, jų dermė ir apimtis leidžia giliai „Įsodinti“, apgaubti žiūrinčiojo klausančiojo tylos žvilgsnį. Taip siekiu, kad išorinė ramybė sutaptų su vaizduojamojo asmens vidine nuostata, su mokėjimu užmegzti ramius ir kūrybingus ryšius su pasauliu ir savimi pačiu, su siekiu suprasti garsą ir išgirsti tylą.

7 paveikslas 90/120 drobė, aliej. daž.

„Tyli naktis turi motinos grožio, o judri diena vaiko grožio.“ (R. Tagorė)

Sujungus tylios nakties ir judrios dienos epitetus gausime sunkiai numatuojamą derinį. Paprastai išėitų ryto ar vakaro dermė. Tik rytas – vakaras būna ankstyvas arba vėlyvas. Kada judri diena pereina į tylią naktį, ir atvirkščiai, kada tyloje imame girdėti krykštavimą?

Apie mamos ir vaiko ryšio raidos etapus galime sužinoti psichologiniuose vadovėliuose; kada prasideda viena pakopa ir baigiasi kita. Nuolatinio augimo, keitimosi laike, paskęstant kasdieninių

rūpesčių migracijoje, tylių momentų fiksavimas stiprina jungiamojo ryšio jausmą. Vien tik atidus stebėjimas bet kokio reiškinio, objekto, skatina tikrajį jo pažinimą, o kaip jungiamoji grandinė, pažinimas veda prie stipresnio ryšio. Tačiau stebimojo ir stebinčiojo įtaka ryšiui netolygi. Vaikas savaime yra pasyvus, nevalingas ryšio objektas, galima sakyti, jis visuomet, dažniausiai, užima „miegančiojo“ poziciją. O motinos vaidmuo visada išliks kaip iniciatorės, prižiūrėtojos – žiūrėtojos, motyvuotas.. Čia ji – renkasi tylos erdvę, kur tyla nėra visiškai tyli...kur ji kalba nebyliu miegančio vaiko šnopavimu...

Vaizduodama moterį kaip motinos nakties įvaizdį linija ir tamsesniu spalviniu tonu konkretizuoju jos globėjišką būtį. Vaikelį vaizduoju beveik baltą, vos įmatomų kontūrų, galintį ištirpti baltų paklodžių sapne. Paveikslo visumą kuriu beveik bespalvę, „neįtemptą“, kaip dienos perėjimą į naktį šiek tiek paslaptinę, nežinia kiek trunkantį.

8 paveikslas 100/100 drobė, aliej. daž.

Iki šiol ištrigusi vienos knygos antraštė „Nepakeliama būties lengvybė“ (M. Kundera).

Kai galvoji apie lengvybę, - nesinori kalbėti rimtai. Per dažnai mes būname rimti. Atsakingi, kruopštūs planuotojai, susitraukę problemų sprendėjai. Kartais norisi nugriebti tą rimtumo putą ir atsigerti balto šviežio pieno. Arba šiltai minkštai atsigulti į baltą patalą, pajauti geras kieno nors rankas ir leisti lengvom „rožinėm“ mintim tave aplankyti... kad ir apie trapias, stuksenančias į namo palanges, balandžių kojytes, apie gėles, prašančias pasaulio, kad tas nenuvystų, apie „besimeldžiančius“ medžius, apie zuikį nuleidusį ausis nuo didelio debesies krašto, apie šypseną – labai labai lengvą, tik lūpų krašteliais...

Lengvai užtepta spalva, eskiziškai, draugiškai susiglaudę žmonių siluetai, ištirpę rankų kontūrai...

Kūrinių techninio atlikimo priklausomybė nuo žanrinių, teminių pasirinkimo apibrėžimų turi įtakos vertybiniam emociniam kūrinio išgyvenimams. Sunku išdrįsti savo kūrybos stilių priskirti kuriai vienai krypčiai. Niekas nesuabejos tik tuo, kad tai tradicinė tapyba. Toliau varijuoju tarp romantizmo, šiuolaikinio simbolizmo, neosimbolizmo ar postsimbolizmo. Nors kuriu realaus vaizdo užuominas, tačiau jos „sapniškos“, poetiškos.

Jungianti kolekcijos ašis – technologinis stilistinis paveiklo vienodumas. Išsirinkdama vientisą paveiklo koloritą per keletą tapybos seansų plokštumos paviršių užpildau lygių, nekontrastingų spalvų potepiais. Švelnūs, sunkiai apčiuopiami paviršiai panaikina ribas tarp figūros ir aplinkos santykio. Figūra tampa neatsiejama aplinkos dalis, čia ji jaučiasi harmoningai, prisipildžiusi esamo potyrio simboliškumo. Spalvos „melodija“ kartais švelni, taktiška, žemiška, kartais suskamba ryškiais, giliais, žaismingais tylos garsais. Tai taikūs, antibuitiški gyvenimo paveikslai, išskiriantys glaudesnius ryšius tarp to kas neatsitiktinai reikšminga, tauru.

Idėjos sklaida ir raiška – ilgas procesas, kur pagrindinis temos leitmotyvas įvairiapusiškai analizuojamas, vieno paveiklo idėja papildo kitą ir bendra kūrybos idėja išsirutuliuoja į vientisą ciklą. Tačiau mano kuriamos idėjos atveju, yra viena pagrindinė vaizduojama metafora, vis tik ji nėra tos pačios dienos, tos pačios akimirkos atkartojimo variacijos. Tai labiau primena išbarstytų, pasklidusių įvairioje laiko tėkmėje akimirkų surinkimą, pasikartojančio atpažįstamo potyrio ieškojimą. Tai lyg atskirų eilėraščių, gal net apsakymų tomelis, kurį kuriu spalvų, siluetų gijomis.

IŠVADOS

Kiekvienoje meno srityje galima rasti kažko naujo; jungiant skirtingas stiliškas, naudojant įvairias skirtingas citatas, savaip primenant seniai užmirštus dalykus:

- ~ teko panagrinėti, atkreipti dėmesį kiek mes aktyviai naudojames kūno kalbos privalumais. Kiek mes pastebime, mokame „iššifruoti“ nebyliusius ženklus
- ~ kiek mūsų gyvenimuose lieka vietos romantikai, poezijai
- ~ kad pirmiausia mes siekiame tai kas materialu, kad galėtume priartėti prie to, kas sieliška
- ~ kad lyta – vienas iš reiškinių, potyrių, kurių negalime perduoti jokiais įrašymų, transliavimų priemonėmis
- ~ kad žodis reiškia vaizdo „simbolį“ ir „ženklą“; kad žodis ir vaizdas negali egzistuoti kaip atskiri vienetai
- ~ kartais vaizdas gali tapti vienintele bendravimo forma, iškilus kalbos barjerui
- ~ įvairių tapybos stilių, skirtingų autorių pasiekimų iškelimas, jungimas leidžia išlikti originaliu, užtikrinti savitą požiūrį į pasaulį

SIŪLYMAI

Prisilietimo temą tinka išreikšti visose postmodernistinio meno srityse, ypač videoinstaliacijose, dadaizme, hepeninge, kūno mene, taip pat šokyje, kine, teatre – judesio ir žodžio junginyje, literatūroje.

LITERATŪRA:

1. Antanas Andrijauskas „Meno filosofija“, Vilnius 1990m.
2. Universalus meno žodynas, Kaunas 1998m.
3. Tiju Vijrand „Jaunimui apie meną“, Kaunas 2001m.
4. Lionginas Šepetys „Žmogus – menas – aplinka“, Vilnius 1978m.
5. Hans – Georg Gadamer „Istorija Menas Kalba“, Vilnius 1999m.
6. Dailės žodynas, Vilnius 1999m.
7. Dempsey Amy „Stiliai Judėjimai ir Kryptys“, Vilnius 2004m.
8. Hal Urban „Žodžių galia“, Kaunas 2005m.
9. Jean – Luc Marion „Atvaizdo dovana“, Vilnius 2002m.
10. Martin Heidegger Hans – Georg Gadamer „Meno kūrinio ištaka“, Vilnius 2003m.
11. Arvydas Šliogeris „Daiktas ir menas“, Vilnius 1988m.
12. John Durham Peters „Kalbėjimas vėjams“, Vilnius 2004 m.
13. Karol Wojtyła „Asmuo ir veiksmai“, Aidai 1997 m.
14. Giuseppe Colombero „Vidinio išgijimo kelias“, Katalikų pasaulis 2001 m.
15. Edward Lucie – Smith „Meno kryptys nuo 1945 – ujų“, R. Paknio leidykla 1996 m.
16. Simbolizmo enciklopedija, Maskva 2001m.
17. Džonas Kristijanas „Simbolistai ir dekadentai“, Maskva 2000m.
18. Žurnalas „Moteris“, vasaris 2000m
19. [www. symbols.com](http://www.symbols.com)
20. [www. vestuves.lt](http://www.vestuves.lt)
21. [www. vsv.lt](http://www.vsv.lt)
22. [www. moku.lt](http://www.moku.lt)
23. info@tekstai.lt

PRIEDAI

1 paveikslas 90x120 drobė, aliejus

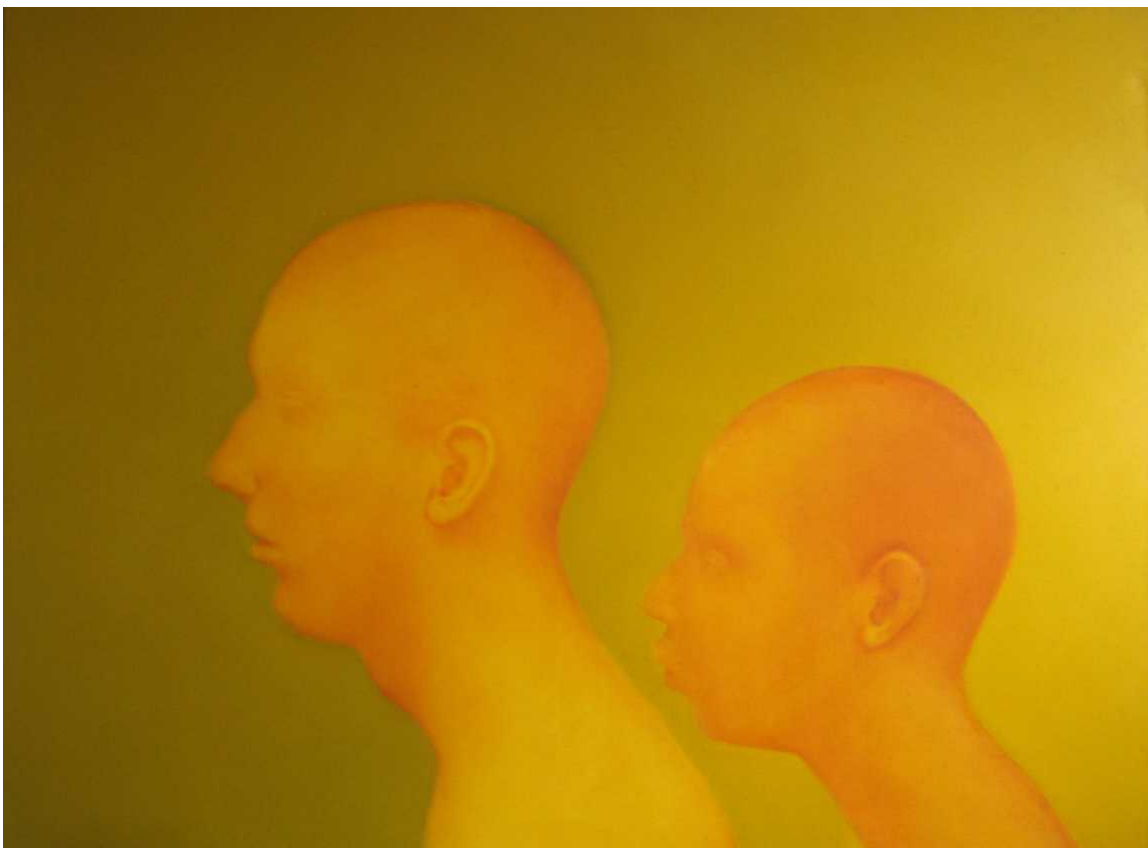
2 paveikslas 90x120 drobė, aliejus

3 paveikslas 90x120 drobė, aliejus

4 paveikslas 90x120 kartonas, aliejus

5 paveikslas 90x120 drobė, aliejus

6 paveikslas 90x120 kartonas, aliejus

7 paveikslas 90x120 drobė, aliejus

8 paveikslas 100x100 drobė, aliejus

